

Het ging er naar uitzien dat de luchtlanding in zóverre voltooid was. De meeste transportvliegtuigen waren reeds al weer op hun retour naar de veiliger basis aan de westzijde van de Noordzee. Mensen uit onze straat die ons ook hadden zien kijken naar dit grote schouwspel in het luchtruim, kwamen met ons een praatje maken. Zij waren eveneens wat opgewonden door datgene wat zij ook aanschouwd hadden, maar wat dit alles eigenlijk te betekenen had, dat bleef zowel voor hen als voor ons voorlopig een raadsel.

Wij hadden heel duidelijk zweefvliegtuigen zien landen, ook waren er vele parachutes afgeworpen met containers en ander materiaal, dat we niet goed hadden kunnen zien vanwege de bossen die het uitzicht hadden belemmerd.

Maar we hadden immers wél kunnen constateren dat er vele duizenden parachutisten geland waren. De uiteindelijke bedoeling ervan was ons echter nog steeds onduidelijk. Maar wat nóg raadselachtiger was; wij hadden tijdens deze gehele luchtlanding niet horen schieten; er was geen schot gelost!! En de windrichting heeft daar geen invloed op gehad, want in de meidagen van 1940, hebben wij in Driel vanuit Wageningen en de omgeving van De Grebbeberg, toch wel heel duidelijk waar kunnen nemen dat er zeer veel en langdurig geschoten werd met zowel geschut als met zwaar kaliber mitrailleurs, dus vandaár! En het zware Duitse luchtafweergeschut hadden we toch in ieder geval moeten kunnen horen, maar niets van dit alles reageerde.

Dus konden wij geen hoogte meer van de situatie krijgen zoals deze op dat moment was. Eigenlijk verontrustte ons dit eningszins, want het was zo verradelijk stil geweest tijdens deze gehele luchtlandingsoperatie. Tijdens andere luchtaanvallen was het Duitse luchtdoelgeschut immers altijd meteen zo actief geweest als er voor hen vijandelijke toestellen in het luchtruim waren.

Een van onze buurtbewoners maakte de volgende opmerking :

" Het is wel heel opmerkelijk dat we geen luchtafweervuur hebben gehoord, de Duitsers zullen toch van tevoren niet op de vlucht gegaan zijn? Want laatst hebben zij zich toch ook terug getrokken vanuit het zuiden des lands. Misschien is dit nu ook hier het geval geweest."

" Best mogelijk, maar als dat werkelijk zo is, zullen wij dat gauw genoeg te weten komen." Zo was vaders mening.

"En is dit dan zeker de stilte die meestal aan de storm vooraf gaat!" Dit was de opmerking van een andere buurtbewoner.

Deze persoon was heus geen helderziende, verre van dat, het was een al wat bejaarde agrariër, een heel eenvoudige dorpsgenoot, maar al tamelijk gauw daarna bleek deze verwachting te worden verwezenlijkt. Want zo tegen de avond hoorden we opeens vanuit die zelfde richting van de landings terreinen dat er geschoten werd. Eerst het korte geknal van karabijnen en een enkele mitrailleur.

Maar even later dreunde al gauw het kanonvuur, eerst vanuit de richting Heelsum en naarmate de avond vorderde, ook al tegenover Driel, ergens uit de omgeving van De Bilderberg of daar omtrent. Weer later in de avond verplaatsten de gevechten zich in de richting van Oosterbeek. Toen het begon te schemeren trokken de gelandde Engelse parachutisten blijkbaar al door Oosterbeek op weg naar Arnhem. In Oosterbeek werd al volop gezongen, dat was in Driel duidelijk te horen. Ja, zo stil was het in die jaren buiten nog, dat we dat in Driel konden horen.

Deze zondag had ons weer hoop en nieuwe moed gegeven. Want als het snelle oprukken van de para's zo door zou gaan, dan kon Arnhem al gauw in geallieerde handen zijn, zo veronderstelden wij.

Toen het echter donker ging worden begon het schieten in Oosterbeek wel wat af te nemen, al werd er nog wel steeds gezongen.

De meeste buurtbewoners in onze straat gingen geleidelijk naar huis terug en ook wij volgden hun voorbeeld. We gingen naar binnen want tegen de avond was het al flink af gaan koelen, hoewel het weer opnieuw een mooie zonnige herfst dag geweest was.

Toen het tijd geworden was om te gaan slapen, trokken wij ons terug in onze slaapkamers. En we hadden ook nog geluk, want in de nachtelijke uren werd er niet zo veel geschoten. Vooral het geschut, wél stotterde hier en daar nog een zwaar kaliber mitrailleur of knalde er nog kortaf een karabijn. Verder bleef het tamelijk rustig.

Het bleef echter nog wel tot heel laat in de avond doorgaan met het zingen van allerlei vaderlandse liedjes. De mensen daar voelden zich vast al bevrijd, maar of dit werkelijk wel zo zou wezen, dat bleef voorlopig voor ons nog een vraag. In ieder geval was het nog wel zo, dat bij het aanbreken van de nieuwe dag, ook het schieten opnieuw was begonnen; een schrale troost dus!

Maandag 18 september 1944.

Ons gezin werd deze ochtend al tamelijk vroeg wakker door het gestotter van een licht- en een zwaar kaliber mitrailleur die zich om beurten en soms ook wel tegelijk lieten horen vanaf enige kilometers afstand. Niet dat dit zo kabaal veroorzaakte dat men er wakker van zou worden, maar omdat het juist geen alledaags geluid was.

Mijn broer Piet en ik gingen na het ontbijt meteen naar buiten.

We waren een beetje uit ons gewone doen geraakt door deze bijzondere situatie waar we in terecht gekomen waren en ook de sfeer om ons heen was opeens geheel veranderd.

Ook onze ouders waren hun ritme kwijt van hen dagelijkse bezigheden. Alles leek geheel anders te zijn en de dag van gisteren leek wel eens zo lang geweest te zijn, die gebeurtenissen hadden blijkbaar een grote indruk op ons gemaakt.

Dat hele gebeuren van gisteren zou wel eens heel lang in ons ge-
gen kunnen blijven, ja, die dag, die zondag de 17de september 1944
zouden we wellicht nooit en nimmer meer vergeten!

Maar op dat moment voelden we ons eigenlijk een klein beetje doel-
loos, van werken zou niets meer komen, zowel voor mijn broer, als
voor mijzelf niet. Piet had zijn werk in Oosterbeek, waar gevochten
werd, zelf was ik werkzaam op een tuindersbedrijf, aan de voormali-
Molenstraat in ons dorp Driel. Maar Schrijver zou er ook niets voor
voelen om in deze bijzondere situatie werk te gaan verrichten in
het open veld. En daar voelde ik juist eveneens niets voor.

Het gezin van de familie Schrijver bestond uit negen personen, de
beide ouders, vijf meisjes en twee jongens. de oudste een meisje
van 14 en de jongste, ook een meisje was 5 jaar.

Met alle gezinsleden heb ik gelukkig altijd goed op kunnen schie-
ten; met enkele van hen, de kinderen wel te verstaan, want hun ou-
ders zijn natuurlijk ook al reeds lang geleden gestorven, heb ik
zo nu en dan nog contact.

De oorlog duurde nog steeds voort vanaf in ons eigenland, op de 10
de mei van 1940. maar op dat moment was hij dichterbij gekomen, zelfs
heel nabij, op enkele kilometers bij ons vandaan en het schie-
ten nam steeds toe, toen het die ochtend weer licht begon te worden.
Eerst met geweren en mitrailleurs, later mengde het geschut zich ook
weer in de strijd. En hoe zou die deze dag weer verlopen, vroegen
de mensen zich opnieuw weer af? En wat zou er deze dag weer voor
bijzonderheden te wachten staan? Dus voelden wij ons eigenlijk wel
een beetje onzeker door wat er gisteren had plaatsgevonden en wat
er deze dag opnieuw ging gebeuren.

Maar op dat moment voelde ik mij verplicht om naar de familie
Schrijver te gaan, want uiteindelijk was ik toch bij hen in dienst.
Dus wat moet men dan? wél, er heen gaan natuurlijk!

Ik ging er dan ook direct heen.

Daar gekomen zag ik Schrijver bij huis heen en weer lopen, hij
wist blijkbaar ook niet goed wat hij moest aanvangen.

"Goede morgen!" groette hij, toen ik van mijn fiets stapte.

"Heb je de mensen gisteravond ook zo horen zingen in Oosterbeek?
Nu zullen we wel heel gauw bevrijd zijn!" was hij van mening.

"Zó gauw zal dat ook niet gaan, maar je kon wel begrijpen dat de
Engelse parachutisten gisteravond door Oosterbeek getrokken zijn,
want juist daarom hebben de inwoners blijkbaar ook zo gezongen.

Nu moeten we eerst maar een afwachten wat er verder gaat gebeuren.
In ieder geval zit er de laatste tijd wel veel beweging in de fron-
ten." Zo reageerde ik.

Schrijver draaide zich om en liep naar de buitendeur en vroeg :

"Ga je mee naar binnen want de vrouw zal de koffie wel gezet hebben, want het is inmiddels al tien uur geweest. En binnen gekomen bleek dat inderdaad zo. We dronken rustig koffie en praatten nog over de gebeurtenissen die hadden plaatsgevonden en over datgene wat ons wellicht nog te wachten stond.

Maar na een ruim uurtje besloot ik weer naar huis te gaan. Moeder wachtte niet graag met het warme eten, als dat klaar was.

Maar toen Schrijver zag dat ik opstond om te gaan, nodigde hij me uit bij hen te blijven eten. Dit vond ik heel begrijpelijk direct goed, maar vroeg hem wel waarom.

Schrijver had graag dat ik bij hen bleef, zij hadden namelijk een tamelijk groot gezin, zeven kinderen, waarvan de jongsten nog maar vijf en zes jaren waren. Als er eventueel iets heel bijzonders voor zou doen, waaraan gevaar verbonden was, stond hij er met zijn vrouw niet alleen voor, om het gevaar af te wenden.

Daar had ik begrip voor, maar ging dan toch eerst naar huis om het mijn ouders te vertellen, dan wisten zij tenminste waar ik was. eveneens hadden zij daar ook wel begrip voor, per slot van rekening was mijn broer nog thuis, dus waren ze niet alleen in zo'n situatie. Thuis vertelden ze mij dat er berichten via de Engelse radio-zender Radio-Oranje waren uitgezonden dat er de vorige dag grote luchtlandingen hadden plaatsgevonden van Engelse parachutisten. Daaraan voorafgaand was er een groot aantal zweefvliegtuigen geland met aan boord licht veldgeschut, jeeps en ander militair oorlogsmateriaal. En als landingsterreinen waren daarvoor de Ginkelse- en de Renkumse heidevelden uitgekozen en eveneens de heide tussen Heelsum en Wolfheze. Deze luchtlandingen zouden rustig zijn verlopen, maar tegen de avond, zo was er bij verteld, maar dat hadden we zelf ook al kunnen constateren, Zouden ze wel op felle tegenstand gestuit zijn van Duitse troepen, die de opmars der Engelse para's stagneerde.

Na deze voor ons belangrijke berichtgeving keerde ik naar het gezin van Schrijver terug.

Na het eten gingen Schrijver en ik naar buiten om de gevechten in Oosterbeek en omgeving op afstand te volgen. Aan werken werd niet meer gedacht, Al was het opnieuw een zomerse dag.

Zo tegen drie uur kwamen er weer groepen geallieerde transportvliegtuigen die opnieuw parachutes afwierpen maar deze keer wel dichterbij Oosterbeek. Het verliep niet zo rustig als gisteren, het Duitse luchtafweergeschut was weer zeer actief geworden. En nu konden we ook begrijpen wat het gisteren te betekenen had gehad dat er in de ochtend zoveel beschietingen waren geweest. Want uiteindelijk was het doel natuurlijk geweest de Duitse afweerstellingen zoveel mogelijk uit te schakelen.

Dan zouden de Engelse parachutisten minder tegenstand ondervinden als ze gingen landen. Zij moesten proberen zo snel mogelijk de verkeersbrug in Arnhem in handen te krijgen. Dan konden ze die bezet houden voor het Britse Tweede leger dat vanuit Noord-Brabant in aantocht was.

Vandaar uit zouden ze langs de Rijn en de Maas en samen met het Tweede leger de Duitsers in Noord-Brabant, het Land van Maas en waal en de Betuwe kunnen omsingelen. Daar zouden wij hier dan wel eens heel gevaarlijk midden tussenin kunnen komen te zitten, met alle grote problemen van dien. En zou het er voor de Betuwse bevolking niet mooi uitzien. En uit alles bleek heel duidelijk dat de Duitsers voorlopig nog vast niet van plan waren zich zonder slag of stoot over te geven. Want dat het bittere ernst was begrepen we door de manieren van optreden heel goed.

Vanuit het zuiden was het al enige tijd zeer rustig. Maar er bleken opnieuw zweefvliegtuigen geland te zijn in de omgeving van Heelsum. Door één of ander voorval zou er één afgeweken zijn van de te volgen vliegroute en zou in Randwijk een noodgedwongen landing gemaakt hebben, zoals er was verteld. Deze zou hebben plaatsgevonden op een stuk bouwland van Jurriëns, tussen de Hemmense-Zandweg en de oostelijker gelegen Wageningsestraat. De bemanning zou daarna met een jeep met een aangekoppeld stuk geschut er achter, via Heteren en de Rijndijk naar Driel onderweg zijn.

Zij hielden daar halt op de Rijndijk links van de dijkoprit richting Heteren. Mijn broer en ik hadden vernomen, dat er Engelse militairen op de Rijndijk gearriveerd waren, Toen wij ons op dat moment in de Kerkstraat bevonden. Wij gingen er natuurlijk direct heen, want hadden er nog steeds geen ontmoet. Nog maar net onder aan de dijk gekomen kwam een Engelse militair juist van de dijk af, hij was stevig gebouwd maar niet groot en was helemaal gecamoufleerd met gras en groene takjes. In iedere hand had hij een groot legerpistool. Door zijn harde blik met blauwgrijze ogen en een grote rode snor, had hij een stoer uiterlijk en keek als het ware dwars door ons heen. Piet en ik volgden hem met onze ogen en zagen hem in de richting van de N.H.kerk lopen. Al eerder ging het gerucht dat zich enkele Oostenrijkse of Poolse militairen zich verscholen hielden langs de westzijde van genoemde kerk. Daar zouden zij een soort pantserauto verdekt opgesteld hebben staan onder de hoge, brede lindebomen die daar stonden. Zij zouden daar vanuit de Kerkstraat niet te zien zijn. Ze droegen Duitse uniformen en waren gedwongen in Duitse dienst. De avond ervoor waren ze daar gearriveerd en wilden zich aan de Geallieerden overgeven zodra deze in de Betuwe aangekomen waren en dus was daar toen de kans voor.

Via de dijkoprit kwamen we bij een flink aantal dorpsgenoten die daar gegroepeerd stonden om een zevental Engelse militairen die er met een jeep en een aangekoppeld kanon stil stonden en aan de mannen sigaretten en de vrouwen en meisjes chocolade uitdeelden.

En terwijl we daar bij stonden kwamen er steeds meer dorpelingen bij die eveneens veel belangstelling toonden voor de Engelsen en opeens schrokken wij allen; een paar soldaten in Duitse uniformen kwamen ook de dijk op en gaven zich direct over aan de Engelse militairen. Ze droegen op dat moment geen wapens en al heel gauw bleek dat het ook Oostenrijkse of poolse soldaten waren die eveneens onder dwang in Duitse dienst waren en dus mee moesten vechten onder Duitse leiding. Ze waren daar dichtbij door de Duitsers achter gelaten met een munitiewagen waar zij de wacht bij moesten houden. Die wagen zou bij Holleman, die daar onder aan de dijk woonde, kruidenier en bakker was en eveneens een café bezat, in de schuur gereden zijn, zodat die niet zichtbaar zou zijn.

Maar toen die soldaten ontdekten dat er Engelse militairen op de Rijndijk waren aangekomen, besloten zij direct zich aan hen over te gaan geven. Hun wapens hadden ze achter gelaten bij de munitiewagen in de schuur. Voor hen was het oorlogvoeren op deze manier geëindigd! De Engelse soldaten bij de jeep hadden blijkbaar dorst en op datzelfde ogenblik kwam vader terug van het melken. Vader had zijn melkkoe daar vlakbij in een weiland lopen, langs de dijk, iets verderop. Ook vader hield bij ons stil, want hij vond het blijkbaar ook iets heel bijzonder, daar opeens met Engelse militairen geconfronteerd te worden. Toen hij vernam dat de soldaten om drinken gevraagd hadden, bood hij hen meteen melk aan. Hij was op de fiets en had een melkbusje op de fiets op de bagagedrager staan, dus voorraad genoeg. De soldaten namen gretig gebruik van vaders aanbod en uit erkentelijkheid toonden zij dat door vader een doosje echte Engelse sigaretten te geven. En dáár was vader weer zeer mee ingenomen, al was hij dan geen roker die de ene sigaret met de andere aan zou steeken, maar hij rookte zo nu en dan toch ook wel graag een sigaret.

Maaarrrr, geen van de belangstellenden beseften op dat moment hoe gevaarlijk het voor ons daar uiteindelijk was, boven op de dijk.

Wij hadden op dat moment de indruk, dat zich in de bossen op de heuvels van het landgoed De Duno en Doorwerth geen Duitsers bevonden. Anders wafelen we vast onder vuur genomen daar vandaan, wij stonden daar immers precies in hun schootsveld; dus gemakkelijker kon het ook al niet en hebben wel geluk gehad, want er werd niet geschoten. Na enige informatie kwamen de Engelsen te weten waar zij de rivier over konden om naar hun kameraden te gaan in Oosterbeek.

Daarvoor gingen enkele inwoners van Driel met hen mee naar het veer om ze de weg te wijzen.

Bijna gelijktijdig trokken de mensen uit Driellook weer naar hun eigen huizen terug, Piet en ik bevonden zich daar ook bij, alleen met dit verschil dat ik terug ging naar de familie Schrijver. Zij hadden die zelfde dag namelijk gevraagd of ik 's nachts ook bij hen wilde blijven slapen, voor zolang dit nodig mocht blijken. En daar had ik meteen in toegestemd.

In Oosterbeek was die dag weer hevig gevochten en het schieten was heel goed te horen geweest, zover was het uiteindelijk niet bij ons vandaan en het had eerder toe-, dan afgenomen. Vooral het geschut. Wat later in de avond toen het steeds donkerder werd, nam het af. Vooral het geweervuur en het gestotter van mitrailleurs werd minder. Het geschut bleef echter doorgaan met het afvuren van projectielen. Maar gelukkig hield dat bijna op, toen het tijd was om te gaan slapen.

Voor ons aller veiligheid sliepen we bij elkaar in de slaapkamer van de ouders, die lag op het zuiden. mochten er verdwaalde kogels vanuit het frontgebied in Oosterbeek in onze richting komen, konden die ons niet bereiken en sloegen ze de muur van de achtergevel. Wij hadden de matrassen op de vloer gelegd, zodat de hele kamer één slaapruijnte was geworden. Dreigde er dan werkelijk gevaar, hadden we meteen de kinderen bij elkaar. De nacht verliep echter tamelijk rustig; er werd niet veel geschoten.

Wel hoorde ik nog een vliegtuig overkomen! maar de kinderen sliepen als marmotten en hoorden gelukkig niets. In de ochtend echter, hoorde ik een granaat en enkele mitrailleurkogels boven ons door het luchtruim fluiten en juist dáár maakte ik mij zorgen over. want veronderstel dat er per abuis een verkeerd gerichtte projectiel in zou slaan, kon deze al heel veel onheil veroorzaken.

Het liefst zou ik ergens verweg van het front verblijven, maar dat was toen absoluut niet te verwezelijken. Wij ouderen konden ons altijd sneller in veiligheid brengen dan de kinderen, die rennen in een zeer gevaarlijke situatie meteen alle kanten uit en zijn ze dus zeer kwetsbaar op 'n moment. Het was dus heus niet uit te sluiten dat er iets bijzonders zou kunnen plaatshebben, want ten slotte waren we hemelsbreed niet zo ver van het gevechtsterrein verwijderd, hoogstens een kleine vijf kilometers.

Al tamelijk vroeg in de ochtend laaiden de gevechten in Oosterbeek weer op. Het was voornamelijk geweervuur en gestotter van lichte en zware mitrailleurs, dus leken het wel straatgevechten, wat in Oosterbeek heel goed mogelijk zijn kon. Maar al heel gauw nam het geschut ook weer aan de gevechten deel.

In Oosterbeek als zowel in Arnhem woedden grote branden, zware pikzwarte rook steeg omhoog en ook vandaar was veel schieten te horen. Vooral het doffe gestotter van de mitrailleurs was duidelijk waar te nemen, maar eveneens zware explosies van één of ander geschut dat ergens stond opgesteld.

Dinsdag 19 september.

Het beloofde weer een mooie herfst dag te worden, al was het in de ochtend toch nog wel wat fris. En zoals ik me had voorgenomen haalde ik eerst de koe uit de kerseboomgaard om haar in de schuur te melken. Normaal werd dit in de boomgaard gedaan, maar vanwege verdwaalde geweer- en mitrailleurkogels werd dit in de schuur gedaan voor de veiligheid. Want het was wel noodzakelijk in deze oorlogssituatie om vooral met zulke mogelijkheden rekening te houden. Slechts één kogel kon een fatale uitwerking veroorzaken; het lag er aan wáár je getroffen werd!

Aan het front van Oosterbeek en Arnhem hoorden we aan één stuk door dat er geschoten werd, ook met een kanon dat niet ver van ons verwijderd bleek opgesteld te zijn, maar wáár, dat was moeilijk te ontdekken op dat moment. Het schoot echter wel met regelmaat dat viel ons op. Blijkbaar had dit plaats op afspraak. Dan wisten de eigen militairen aan het front wanneer het volgende schot afgevuurd werd. Na ons ontbijt kwam Piet mijn vierjaren oudere broer bij ons een praatje maken en hij vertelde dat hij die ochtend al vroeg naar de Rijndijk gegaan was om vandaar in de richting van Oosterbeek te kunnen kijken en had gezien dat er geschut stond opgesteld bij de Ned. Herv.kerk aan de Benederdorpsweg aldaar.

Als het schoot, zag je meteen een blauwgrijze rookpluim opstijgen. Kort daarna hoorde hij dan ergens in de naaste omgeving van de verkeersbrug in Arnhem het projectiel exploderen.

Bijna de gehele dag kwam er bij ons half verkoold papier uit het luchtruim neer dwarrelen, in de vorm van aanslagen der belastingen, en dagvaardingen en enveloppen van het gerechtsgebouw. Niet zo maar enkele, maar tientallen zijn er die dag overal terechtgekomen. Daar de wind die dagen vanuit het noordoosten kwam, was dit papier waarschijnlijk vanuit Arnhem, door de warme, opstijgende lucht van de talrijke branden, door de wind in onze richting meegevoerd. In de namiddag kwamen er opnieuw weer veel transportvliegtuigen die boven Oosterbeek parachutes neerlieten, waaraan zich munitie, medicamenten en voedselpakketten bevonden. Tevens beschoten Engelse jacht- en gevechtsvliegtuigen hier en daar Duitse stellingen, maar desondanks werden de Duitse aanvallen steeds heviger. Want hun luchteschut kwam direct in actie toen de Engelse toestellen naderden. Dus schoten zij weer honderden afweergranaten het luchtruim in.

Het was voor de piloten van de transpotvliegtuigen zeer moeilijk de bevoorradingen goederen op de juiste plaatsen te laten neerkomen. Vaak waren zij genoodzaakt om bijna dwars door het Duitse afweervuur te vliegen om deze voorraden niet in handen van de Duitsers te laten komen. Dus namen de vliegers op deze manier heel veel risico's, maar ze wisten immers dat hun makkers beneden er ontzettend om verlegen zaten, want de gehele bevoorrading moest door de lucht aangevoerd worden. Het viel voor die piloten dus heus niet mee om die logge, zware toestellen tussen het afweervuur door te laveren. Zij mochten eigenlijk gerust "de Helden van het luchtruim" genoemd worden, die benaming kwam hen zeker toe.

Volgens mijn eigen inzicht was je heus geen held als je in een oorlog veel mensen had doodgeschoten, maar je kon het wel worden, als je met gevaar voor eigen leven mensen had proberen te redden. Zonder echter uit de koers te raken probeerden de piloten de aangegeven afwerpplaatsen te bereiken. Zwaar dreunden deze vliegtuigen over ons heen, als ze met een grote boog in westelijke richting naar hun basis terugkeerden, nadat zij hun zware last hadden afgeworpen. Een vliegtuig was blijkbaar aangeschoten, het vloog laag boven de rivier de Rijn en verloor steeds meer hoogte, toen het naar de spoorbrug bij Driel, verder vloog.

Wellicht probeerde het een geschikte plaats te vinden om een noodlanding te kunnen maken. Voorbij het Drielse veer verloor het vrij snel hoogte en schoot in een steile glijvlucht omlaag. Toen was het opeens achter de hoge rivierdijk en was het uit het zicht verdwenen. Dus wisten we niet of het nog redelijk aan de grond gezet had kunnen worden, of dat het met veel geweld neer gestort was. Gelukkig zagen we geen rook opstijgen, dus hadden we hoop.... Enige tijd later vernamen we dat het daar ergens in een weiland, een eindje voorbij de buitendijkse woning van de familie H. Roelofs was neergevallen maar daarbij niet in brand geraakt.

Ooggetuigen en buurtbewoners waren snel ter plaatse en hielpen de bemanning zo gauw als mogelijk was, uit hun zeer benarde positie. Het toestel lag vlak bij de Rijn, bina met de neus in de rivier. Onze toenmalige vrouwelijke dokter, Mevr. v.d. Burg, verleende de eerste hulp, door de gewonden snel te verbinden. Deze werden op een korte ladder met daarop een deken, die als brancard dienst moest doen, gelegd en naar een boerenwagen gedragen die inmiddels ergens al gereed stond en geleend was. Vandaar werden de vliegers zo vlug al mogelijk was, vervoerd naar het Parochiehuis in Driel dat toen als nood-hospitaal in gebruik was.

Volgens één van de mensen die hen vervoerd hadden, heette één van de bemanningsleden, Ligging.

Vele jaren later heeft deze Engelsman, Ligging genaamd, Driel nog eens bezocht, evenals het Parochiehuis, dat in het laatste oorlogsjaar als nood-hospitaal ingericht was en waar hij toen enkele dagen verpleegd werd en eveneens de plaats bij de Rijn, waar zijn toestel was neergevallen. Hij had dit alles toen zeer indrukwekkend gevonden, Wat door de omstanders heel goed te begrijpen geweest was.

Nadat de transporttoestellen weer op de terugtocht waren, was het aan de Drielse zijde van de Rijn weer rustig geworden, maar aan de Oosterbeekse ging toen de strijd onverminderd verder, Zodat er nu en dan verdwaalde mitrailleurkogels tegen de achtergevel van het huis van Schrijver ketsten. Deze achtergevel was aan de noordkant, waar in die richting ook Oosterbeek ligt.

Dus hielden wij, het gezin van Schrijver en ik, ons zoveel mogelijk op aan de zuidkant van het huis, waar zich de vóórgevel bevond. Ook daar hoorden we vaak de kogels over-en naast het huis heen vliegen. Gelukkig zijn wij geen van ons ooit door getroffen!

Wat later in de avond, tijdens de schemering, werd het schieten minder, net als de avond tevoren. - Zouden we opnieuw op een tamelijk rustige nacht kunnen rekenen-? vroegen we ons af.

En toen het tegen de tijd liep om te gaan slapen, hoorden we nog zo nu en dan schieten, maar veel en veel minder dan overdag.

Toch was het deze nacht niet zo rustig geweest dan we gedacht hadden. Het geschut speelde de hoofdrol, af en toe stotterde en mitrailleur, blijkbaar om de vijand toch maar op enige afstand te houden. Soms floot een kogel hoog door het luchtruim boven ons, een hoog schrill en tergend geluid in de overige stilte van de nacht, al begon het al reeds iets licht te worden.

Schrijver en zijn vrouw bleken ook wakker te zijn, maar we spraken niet, wan de kinderen hoorden van dit alles gelukkig niets; zij sliepen nog als een roos, dus bleven wij ook nog maar even liggen. Waarom zouden we ook zo vroeg opstaan,

Woensdag 20 september.

Nadat wij na enige tijd opgestaan waren was inmiddels de strijd in Oosterbeek en omgeving reeds weer heel duidelijk hervat.

We hoefden ons niet aan te kleden, want we gingen ook met de kleding aan slapen, omdat wij dit veiliger vonden voor 't geval dat....? Want in een oorlogsomstandigheid kon er immers van alles gebeuren. Zoals gisteren ging ik ook eerst weer de koe uit de boomgaard halen om haar in de schuur te gaan melken.

In het luchtruim boven mij was op dat moment veel bedrijvigheid van vliegtuigen, maar daar was ik niet zo bang voor, echter wél voor de verdwaalde mitrailleurkogels.

Want tijden het melken hoorde ik verschillenden tegen de achtergevel van de schuur ketsen, dus nog met volle kracht.

Toch bracht ik de koe weer terug naar de boomgaard, maar vroeg me wél af, hoelang dit zo nog zou kunnen blijven doorgaan, want de hevige gevechten aan de overzijde van de rivier de Rijn woedden nog volop en waren, zoals bleek, nog lang niet ten einde.

De huisgenoten zaten al op mij te wachten, dus konden we meteen aan tafel gaan voor het ontbijt.

We hoorden in periodes heel duidelijk het Engelse geschut bij de kerk in Oosterbeek, granaten afvuren in de richting van Arnhem, een bewijs dat daar ook nog steeds gevochten werd. Het stond ook hemelsbreed niet zo ver bij ons vandaan, enkele kilometers.

Dus was het schieten binnenshuis ook duidelijk waarneembaar. De kleinste kinderen keken dan angstig rond en waren natuurlijk bang. Wij groten reageerden rustig en deden, alsof het niet gevaarlijk was, zodat zij het eveneens rustig aanvaardden. Kinderen letten blijkbaar altijd op reacties van ouderen, dus ook in dit geval.

Toen het ontbijt door ons allen genuttigd was, gingen Schrijver, zijn twee zonen Pit en Antoon en ook mijn persoon meteen naar buiten. Daar op het erf probeerden wij op de hoogte te blijven van wat er zoal om ons heen ging gebeuren. Vanuit de keuken werd gevraagd door de vrouw des huizes of één van ons groenten wilde halen achter op akker waar de kwekerij lag. Daar stond mooie andijvie, maar die durfden wij daar niet te halen, men was er van alle kanten zichtbaar, vooral vanaf de omgeving van de spoorbrug en de spoordijk waarbij veel Duitse soldaten in stellingen lagen.

Echter veel dichterbij huis naast de schuur stond kool, dan moest die maar gegeten worden. En de volgende dagen dan? Dan zouden we wel wéér zien, deze dag waren we in elk geval voorzien.

Het zou wel weer een prachtige dag worden.

De natuur liet zich van haar goede kant zien, de mensen echter helaas niet. Ten noorden van de Rijn woedde op dat moment een hevige strijd en vanuit de verte, zuidelijk van de rivier de Waal hadden we al enige tijd zwaar trommelvuur vernomen. Dus werd door menigeen de komst verwacht van het Britse Tweede Leger.-Zou dat dan werkelijk in aantocht zijn?- Vroeg men zich af!

Eigenlijk had dat al reeds enkele dagen gearriveerd moeten wezen, volgens het plan, zoals Radio-Oranje reeds had meegedeeld.

Om dan samen met de reeds gelandde Engelse para's in Oosterbeek en Arnhem, de Duitsers verder terug te dringen.

Maar helaas was dat Tweede leger in Noord-Brabant erg opgehouden door Duitse aanvallen op de flanken van de aanvoerroute van de geallieerden.

En deze stagnatie daar was in het nadeel van de Engelse para's die een zware strijd voerden tegen en veel beter (zwaar bewapende) vijand. Zij zaten daar dicht bijeen, als het ware, ingesloten op een kleine oppervalte van enkele honderden meters in het vierkant en beschoten door zwaar Duits tankvuur, dus konden zij amper stand houden en zaten met smart op hulp te wachten van het Britse Tweede leger. De para's konden (probeerden) zich alleen nog maar te verdedigen; aanvallen was er bijna niet meer bij.

Wij hadden inmiddels koffie gedronken en toen we daarna buiten kwamen constateerden we opeens, dat er vanuit het noorden een 25 tal vliegtuigen naderden en waren nauwelijks boven het strijdtoneel in Oosterbeek gekomen, of ze openden het vuur met hun zware boordwapens. Dan vlogen ze in een grote boog over onze omgeving en keerden weer naar het gevechtsgebied terug. Terwijl ze doken begon de beschieting opnieuw en wéér stotterden de mitrailleurs met lange salvo's. In een razende vaart joegen ze achter elkaar door het luchtruim, terwijl er overal rook opsteeg.

Het ging er even hevig tekeer en eerst waren wij van mening dat het Engelse gevechtstoestellen waren die wellicht de verscholen Duitse stellingen beschoten. Toen ik echter door mijn verreijker keek, die ik overdag steeds bij mij droeg, kwam ik tot de conclusie dat het Duitse waren. Dit vonden we geen winstpunt, want de laatste dagen hadden zij zich maar heel weinig getoond. Maar op dat moment durfden zij weer te voorschijn te komen, dus was dit geen goed teken voor de ingesloten Engelse para's.

Nadat de Duitse toestellen nog een keer over het beschoten gebied gevlogen waren, verdwenen ze even plotdeling als ze gekomen waren. Er bleek nog meer rook op te stijgen boven de bossen van Oosterbeek. De rust was inmiddels teruggekeerd in het luchtruim, maar op de begane grond aan de Oosterbeekse zijde van de rivier de Rijn ging de strijd onverminderd verder.

Tijdens de warme maaltijd bleef het gelukkig verder tamelijk rustig zodat we ongestoord konden eten. Daarna ging Schrijver met de jongens naar buiten en besloot ik dus ook mee te gaan; daar bleef je immers enigszins met de situatie die ontstaan was, op de hoogte. Dit was wel noodzakelijk, om voorbereidingen te maken, voor een eventueel komend gevaar.

Wij zochten een plaatsje op vóór het huis uit de wind en in de zon, die ook nog steeds volop scheen, al was het al ruim in de tweede helft van september.

En we zaten daar ook veilig tegen eventuele verdwaalde mitrailleurkogels, die nu en dan in onze richting vlogen.

Na een klein half uur vernamen we zwaar gedreun van naderende vliegtuigen uit westelijke richting.

Dus ging ik meteen naar binnen om mijn verrekijker te halen. Het zware geronk der vliegtuigen werd steeds duidelijker. Weldra zag ik grote formaties Engelse transportvliegtuigen in de verte boven de Rijn naderbij komen; het leken wel grote zwermen vogels. Toen ze het dorp Oosterbeek naderden begon het Duitse luchtdoelgeschut er meteen op te schieten. Het geschut blafte honderden afweerprojectielen het luchtruim in, dof kraakten deze hoog in de lucht uit elkaar en regende het als het ware granaatscherven om ons heen. Boven het gevechtsgebied in Oosterbeek aangekomen werden er direct een grote massa parachutes afgeworpen, met zeer waarschijnlijk weer bevoorrading in de vorm van munitie, voedsel en verbandmiddelen. De lucht was ineens vol met vliegtuigen, dus werd ook het afweervuur intenser.

Nabij de buurtschap "Het Vlot" dat zich iets oostelijk van Driel bevindt en uiteindelijk bij de gemeente Elst hoort, stond blijkbaar eveneens afweergeschut, maar wel een veel lichter kaliber. En ook vandaar werd er hevig op de vliegtuigen geschoten. Gierend en huilend kwamen de projectielen daarvan vlak over ons heen en zaten wij tussen twee vuren. Voor onze veiligheid hielden we ons wel een ogenblik binnen, tussen de vier muren.

Wat zullen de piloten het zeer moeilijk gehad hebben in deze situatie, om de bevoorrading op de juiste plaats af te kunnen werpen! Nadat dit uiteindelijk volbracht was zwenkten deze logge machines over de rivier in onze richting om snel buiten het bereik van het afweervuur te komen. Een kort moment stotterden er zware boordwapens vlak boven ons in het luchtruim, dat een hels lawaai veroorzaakte. Zeer waarschijnlijk had men het lichte afweergeschut ontdekt dat bij de buurtschap "Het Vlot" opgesteld stond en was zo te horen al gauw uitgeschakeld.

Deze zeer moeilijk manoeuvreerbare transporttoestellen waren even zó trefbaar als een koppel wilde eenden.

En met donderende motoren kwamen zij dan recht over ons heen gevlogen om te proberen dat helse afweervuur te ontsnappen, om daarna weer veilig hun thuisbasis te bereiken.

Tientallen, nee honderden afweerprojectielen floten hoog over ons heen en knalden daar in het luchtruim uit elkaar met ontzettend veel lawaai. Zoiets is nadien heel moeilijk te beschrijven, want men hoort op zulke momenten zoveel verschillende geluiden, dat het moeilijk te verifiëren is, wat er allemaal tegelijk plaatsvindt. Het knalde, knetterde, plofte en kraakte overal om ons heen en daarbij dan nog het oorverdomend geluid van de zware overtrekkende vliegtuigen veroorzaakte dat een onvoorstelbaar kabaal. Toen dachten wij werkelijk dat we deze actie niet zouden overleven.....!!

De familie Schrijver was binnen gebleven maar zelf was ik naar buiten gegaan om daar alles bij te kunnen houden, voor zover dit mogelijk en veilig genoeg was. Maar de kinderen waren wel met hun ouders binnen gebleven, dat was ook veel veiliger en hoefde ik er ook niet op te letten bij eventueel gevaar dat zich voor kon doen. Met mitrailleurs werd er ook uit de velden en boomgaarden langs de Rijndijk en de spoorlijn op de overvliegende toestellen geschoten. Blijkbaar hadden de Duitsers het vernielde afweergeschut dat hier en opgesteld gestaan had, weer vervangen door anderen, want er werd op dat ogenblik vanuit alle richtingen op de Engelse toestellen geschoten. overal spuugde dat geschut aan één stuk door zware afweergranaaten het luchtruim in, die met veel gehuil, gefluit en geraas over ons heen vlogen en daar met veel geknal uit elkaar kraakten. Soms leek het wel of de daken van de huizen moesten worden weggeschoten, zo ging dat tekeer, horen en zien verging!!

Granaatscherven ketsten op de dakpannen en rammelden omlaag, maar toen vond ik het toch wel veiliger naar binnen te gaan, doch zag opeens met mijn verrekijker, dat er boven de naaste omgeving van de spoorbrug dat er rook uit een transportvliegtuig kwam, dus was deze zeer waarschijnlijk aangeschoten en het cirkelde nog rond alsof het naar een geschikte landingsplaats zocht.

Vlak achter mij bevond zich de buitendeur van de paardestal die half open stond. Die ging ik binnen en bleef met mijn verrekijker het in brand staande vliegtuig in de gaten houden en zag opeens of er vanuit een zijkant enkele voorwerpen naar buiten geworpen werden. Maar enkele seconden later waren het witte parachutes waaraan langwerpige voorwerpen hingen, dat al heel gauw enkele bemanningsleden bleken te wezen want dat bleken dan die "voorwerpen" te zijn die ik het vliegtuig uit had zien komen. Dat zag ik een moment later opzij zwenken en omlaag stortten. Meteen steeg een blauwgrijze rookkrul op die steeds groter en groter werd.

Intussen waren de meeste toestellen al weer op weg naar hun basis en de aanvoer van voorraden was voor deze dag blijkbaar voorbij. Al bevonden zich nog overal verspreid nog wel Engelse machines, maar wat vreemd was, het Duitse lucht doelgeschut was opeens opgehouden met vuren. Maar direct daarna kwamen er Duitse jachtvliegtuigen in actie. Dus ontstonden luchtgevechten vlak boven ons in het luchtruim.

Zware boordwapens van beide kanten stotterden toen ze elkander beschoten. Kogels daarvan sloegen met veel geweld tegen het pannendak, zodat pannen aan stukken werden geschoten en omlaag vielen.

Dus hield ik mij voor alle veiligheid maar teruggetrokken in de paardestal achter dikke muren. Buiten heerste een oorverdovend lawaai.

Hier en daar moest een ruit het ontgelden.

Ergens iets voorbij Oosterbeek, mogelijk in de Rosanderpolder stortte nog een toestel neer dat in brand was geschoten. Maar toen wafende de meeste Engelse transportvliegtuigen reeds weer op de terugvlucht. En was er eveneens een eind gekomen aan de luchtgevechten, zodat de rust in onze omgeving terug keerde.

Zelf ging ik de stal uit om de familie Schrijver gerust te stellen dat ze gerust naar buiten konden komen; de vliegtuigen waren weg en dus werd er niet meer geschoten. Buiten hing een sterke kruitdamp, maar ja, hoe kon het ook anders?

Toen ik mijn verrekijker op Oosterbeek richtte zag ik op vele plaatsen rook opstijgen, maar dat op elke plaats een toestel was neergestort was naar mijn mening niet zo, dit zou nog wel met de beschietingen te maken kunnen hebben.

Toen ik de kijker iets omlaag richtte, zag ik in de verte in een weiland langs de Rijndijk enkele Duitse soldaten met een zware mitrailleur zeulen. Mogelijk hadden zij daarmee de Engelse toestellen beschoten. Dus kwamen de gevechten uiteindelijk steeds dichterbij! !

Door de oudste dochter werd ik geroepen om thee te komen drinken.

Wat een rust opeens om ons heen, na al dat lawaai in de lucht.

Na het theedrinken stond ik op om weer naar buiten te gaan, maar de vrouw des huizes stelde aan haar man en mij of één van ons beiden even naar de bakker wilde gaan om brood te halen. De bakkers bakten nog wel, maar hadden de laatste dagen doorde gevaarlijke situatie die was ontstaan, geen brood meer bezorgd. Dus moesten de klanten het zelf komen halen als ze het nodig hadden. En dat was bij ons wel nodig, want er lag nog een half brood in de trommel. Daar hadden wij met ons tienden natuurlijk lang niet genoeg aan. Ik bood dus aan om het te gaan halen, want werkelijk gevaar was er op dat moment niet. Waarom zou men dan niet de straat op durven, zelf was ik iedere dag nog even thuis gaan kijken of alles daar nog goed was.

Mij werd een theedoek meegegeven om de broden in te wikkelen. Onderweg erheen keek ik wel goed uit of zich toch nog omraad voor zou doen, maar het dorp leek uitgestorven.

Onderaan bij de Rijndijk, bij de op-en afritten van de dijk rechts was de bakkerij van Holleman, dus moest ik het hele dorp door.

Holleman had ook nog een café en tevens een kruidenierswinkel. De bakkerij bevond zich zuidelijk van het woonhuis.

Er vlogen nu en dan wel eens enkele verdwaalde kogels door het lucht-ruim, dus helemaal veilig was het niet.

Wat was het stil in het centrum van Driel, niemand had zich naar buiten begeven en dit deed wel enigszins vreemd aan. Terwijl was ik bij de bakkerij aangekomen en toen ik binnen stapte, keken Leo en Frans de twee zoons van Holleman mij met grote verontwaardigde ogen aan.

Ze vroegen: "Hoe ben jij hier zo opeens naar toe gekomen?"

"In ieder geval niet met de bus, die loopt hier niet heen, maar gewoon met de fiets, hoe anders? Dat is toch heel gewoon, vindt

"Wil je dan graag opgepakt worden en de fiets kwijt raken? Iedereen houdt zich angstvallig binnen en jij komt hier binnen stappen of er helemaal niets gaande is. Heb je onderweg hierheen dan geen Duitsers gezien, die hebben in de Kerkstraat en eveneens in de Dorpsstraat razzia's gehouden op jonge mannen en er werden ook fietsen gevorderd. Veel mannen probeerden zich te verstoppen in boomgaarden of tussen het hoge riet langs de slootkanten, waar ze ook hun fietsen probeerden te verbergen. En jij kom zo maar door het dorp fietsen om hier brood te halen. Hoe is dat dan mogelijk. Waren er dan ook geen Duitsers meer die je aan konden houden? Wij zaten hier in angst dat ze ook binnen zouden komen en dan opeens zien we jou binnenstappen. daar snappen we niks van hoe dat mogelijk geweest is!" Zei Leo, de oudste zoon van Holleman.

"ik vraag me af wat jullie gedaan hadden als je tot de ontdekking kwam dat er voor tien personen nog maar een half brood in de trommel lag. Dan zou je toch ook naar de bakker gaan om brood te halen, of niet soms!? Dat is toch heel normaal.

"Nu je dit verteld hebt begrijpen wij het. Maar wist je dan niet dat de Duitsers bezig waren met razzia's en dat ze ook fietsen vorderden?

"Nee, daar wisten wij bij ons in de Molenstraat niets van af op dat moment, anders was ik vast niet gekomen. Na het theedrinken werd mij gevraagd of ik even hierheen wilde gaan om brood te halen. En ik ben toen meteen hierheen gereden, maar vond het wel heel vreemd dat ik niemand buiten zag. Nu hebben jullie mij echter bang gemaakt. Geef me maar nu maar gauw een heel wit-en een weitebrood, dan ga ik zo vlug mogelijk terug en je moet maar zo denken, een gewaarschuwd man telt voor twee!"

Ze gaven mij het brood, wikkelde dat in de theedoek en liep naar de buitendeur om weer vlug terug te keren.

"Kijk vooral goed uit dat de Duitsers je niet te pakken krijgen!"

Riepen ze mij nog na, voor dat ik de deur uitstapte.

"Die nemen mij zo maar niet mee, want ik ben in het bezit van een

"AUSWEIS", daarom hoef ik ook niet bang te zijn". Smaalde ik.

"Dat voorrecht heb je dan, al is het ook maar een stukje papier dat heel gemakkelijk verscheurd kan worden!" Deze verdekt opgestelde waarschuwing veegden ze mij nog even onder de snor, "Die ik niet had!

"Maar ik begreep daaruit wat zij bedoelden, ik moest op mijn qui-vive wezen terwijl ik mij naar het gezin van de familie Schrijver begaf.

Dus bedankte ik hen nog voor deze gecamoufleerde waarschuwing.

Met de broden onder mijn arm fietste ik dezelfde weg terug. In de straten was het vreemd stil, er was niemand te zien, maar ik begreep heel goed waarom.

Men was natuurlijk bang dat de DUITSERS opnieuw terug zouden komen om mannen op te speuren, die toen gedwongen werden, mee te helpen met het bouwen van stellingen langs de Gelderse-IJssel, waaruit bleek dat de Duitsers nog heus niet van plan waren om Nederland uit handen te geven.

In het laatste deel van de Toenmalige Molenstraat, waar maar weinig woonhuizen stonden, was het wel heel stil. EN het leek toen werkelijk of je door iedereen van achter de gordijnen in de gaten gehouden werd, maar goed links en rechts kijkend en alert zijnde, reed ik langzaam verder. Alleen bij Beijer de graanhandel stond een man met een kruiwagen, die zeer waarschijnlijk meel ging halen voor zijn varkens die hij eventueel nog bezat.

Ergens in Oosterbeek stotterde een mitrailleur, die beantwoord werd door een iets zwaarder kaliber. Rustig reed ik door en passeerde de boerenwoning van de familie Jo Zeegers en naderde al gauw de haakse bocht naar rechts, bij het tuindersbedrijf van mijn werkgever.

Rechts lag een sloot die vol stond met hoog riet en daarnaast lag eveneens rechts, een kerseboomgaard van de familie J. Smink.

Zeer goed op mijn qui-vive wilde ik de haakse bocht omgaan naar rechts dan was ik weer bijna op het erf van Schrijver, maaarr, opeens stopte ik abrupt nog net vóór de bocht, want door het hoge riet heen dat rechts in een sloot groeide en mij uiteindelijk het uitzicht ontnam, zag ik op de straat tegenover het woonhuis van de familie Schrijver een groepje Duitse soldaten stilstaan en keken om zich heen, ook in mijn richting. Wát moest ik in zo'n situatie doen...? Stopte ik, wekte dat argwaan, wat natuurlijk vast niet mijn bedoeling was. Mogelijk had dit iets met de razzia te maken van die middag.

Per slot van rekening was ik immers in het bezit van een "Ausweis" dat toch wel een voorrecht moest wezen, anders had dit geen nut.

Als het om de fiets ging, nou ja, dan vond ik wel weer een vervanger. Het was heel moeilijk voor mij om in zo'n bijzondere situatie snel een besluit te kunnen nemen, maar dan werken de hersens echter wel op volle toeren, dus had deze kleine stagnatie hoogstens tien seconden geduurd, dus had ik inmiddels al een besluit genomen, want veel keus had ik niet. Ik reed door en zou wel zien wat er gebeuren ging!

Ik was zeer gespannen maar liet dit niet merken toen ik de soldaten naderde, al voelde ik de rillingen van spanning door mijn lichaam gaan, toen één van de soldaten mij staande hield door een hand op te steken om mij te laten stoppen. Mijn benen voelden op dat moment loodzwaar, maar ik stapte rustig af en probeerde kalm te blijven.

Want toen ik heel vlug hun uniformen bekeek ontdekte ik meteen dat ik met een stelletje Nederlandse SS'ers te maken had, die een nog slechter reputatie hadden dan hun Duitse soortgenoten.

Dus moest ik daar wel terdege rekening mee houden. En gelijktijdig dacht ik terug aan een voorval van ruim een uur geleden en schrok ook nog wel even, want veronderstel dat deze SS'ers hier toen gepasseerd waren. Daar wilde ik op dat moment absoluut niet aan denken, wat er toen zou hebben plaatsgevonden. want met het volgende werden de familie Schrijver en ik zelf geconfronteerd.

Zoals ik reeds schreef, was er een Engels transporttoestel aangeschoten boven de naaste omgeving van de spoorbrug over de Rijn bij Driel. Uit dit toestel waren toen, volgens ik had kunnen constateren, de leden van de bemanning per parachute uit het brandende toestel gesprongen. maar had verder van hen geen notitie meer genpnen, dat was toen voor mij niet van belang op dat moment. Maaarr, enige tijd daarna waren enkele jongelui daar uit die buurt, de straat uit komen lopen waaraan het tuindersbedrijf lag waar ik enkele jaren werkzaam geweest was. Schrijver en ik hadden toen naast het woonhuis gestaan toen ze naar ons toe liepen. Zij hadden die bemanning bij zich van dat neergestorte toestel en vroegen, waar zij die vliegers het veiligst heen konden brengen zonder gevaar te lopen dat ze spoedig opgepakt konden worden? Schrijver stuurde hen terug in een tegenovergestelde richting, namelijk in de richting van het gehucht Homoet of Valburg.

De jongelui keerden toen direct om met de vliegers en liepen via de zelfde straat terug naar de aangegeven richting, om hen veilig te stellen. Zelf stond ik klaar om naar de bakker te gaan en heb daarna niet meer gelegenheid gehad te informeren naar de afloop daarvan.

Toen ik daar, met het brood onder m'n arm, opeens geconfronteerd werd met die SS'ers ging er een angstgolf door mijn hele lichaam. Ik dacht toen direct aan de jongelui met die leden van de bemanning om die ergens voorlopig verborgen te houden en dacht dus meteen, dat deze SS'ers daarmee te maken zouden hebben en vreesde op dat moment het ergste. Maar toch deed ik alle moeite me zo rustig mogelijk te tonen en in elk geval heel alert blijven. dat zou de enige kans wezen mij uit deze zeer gevaarlijke situatie te redden.

De SS'er die mij staande had gehouden, deed een stap naar voren, nam mij van hoofd tot voeten op en vroeg: "Heb je hier deze middag ook parachutes omlaag zien komen?" Ik liet mijn hersens snel werken!!

"Ja zeker, zei ik en wees in de richting van Oosterbeek. "Dáár heb ik er veel omlaag zien komen!" En dat antwoord was geen leugen.

"Nee, die bedoel ik niet. Er is een Engels toestel aangeschoten en de bemanning moet er per parachutes zijn uitgesprongen en zij zijn daarna in deze omgeving ergens aan de grond gekomen. Wij zijn hen nu aan het zoeken en hebben het vermoeden dat ze hier ergens verborgen gehouden worden. Weet je daar iets van of heb je misschien vreemde personen voorbij zien gaan over deze straat." vroeg hij.

Bij die vraag merkte ik direct dat ik terrein won, want ze wisten niet wat ik wel wist!.

"Ik heb wel gezien dat er een vlieguig in brand geraakt was tijdens de luchtgevechten en zag daarna rook opstijgen boven de omgeving van spoorbrug, maar toen was het rustiger geworden met schieten. wij hebben toen thee gedronken en daarna ben ik naar de bakker gereden om brood te halen, zoals je ziet en verder weet ik er niets van te zeggen wat er nadien is voorgevallen. Jullie weten er blijkbaar meer over te vertellen dan ik. " liet ik nog blijken.

Hij waagde nog een sprong en vroeg opeens : " Is het je wel bekend dat er een hele zware straf op staat als men een vijanden van ons verborgen houdt??"

"Ja , inderdaad is ons dat zeer goed bekend, daar is veel voor gewaar-schuwd, dus zijn we daar volop van op de hoogte!" antwoordde ik. Een andere SS'er was blijkbaar geirriteerd geraakt dat ze bot vingen en stelde mij de volgende vraag : " Hoe is het mogelijk dat je hier zo maar op je fiets rondrijdt en boodschappen gaat doen, waarom ben je eigenlijk niet opgeroepen om in Duitsland te werkgesteld te worden? Vertel mij dát maar eens!"

"Enkele jaren geleden Was ik , met nog andere jonge mannen van ongeveer de zelfde leeftijd , verplicht mij aan te gaan melden op het Arbeidsbureau in Nijmegen. Daar werd ons van alles gevraagd en werden er aantekeningen gemaakt. Wij kwamen daar voor een drietal heren en de laatste vroeg mij een aangereikt formulier te ondertekenen waarvan ik het duplo daarna in ontvangst mocht nemen. Daarmee kon ik bij de Plaatselijke Bureauhouder een "Ausweis" af gaan halen, want omdat ik in de land-en tuinbouw werkzaam was, droeg ik bij aan de voedselvoorziening, vandaar dat ik vrijstelling kreeg aan de tewerkstelling in Duitsland. Dus zodoende ben ik tot nu toe nog steeds als zodanig werkzaam in de tuinderij hier net tegenover."

"Waar woon je zelf dan?" vroeg hij.

"Aan de andere kant van dit dorp, maar op dát tuindersbedrijf ben ik de laatste jaren werkzaam." Daarbij wees ik naar het woonhuis van mijn werkgever. En daarbij vertelde ik hem dat het een gezin was met zeven kinderen, waarvan de jongsten nog heel jong waren. Omdat de vader het gezin niet graag alleen wilde laten, in deze gevaarlijke situatie, had hij mij gevraagd of ik even naar de bakker wilde gaan om brood te len en daar kwam ik hier net van terug, zodat ik ook niet kon weten wat hier in die tijd had plaatsgevonden.

Na deze uiteenzetting merkte ik dat die SS'er zelf in zag dat hij op-nieuw bot gevangen had, maar hij kwam er niet toe, mij hem dit "AUS-weis" te tonen. Hij was blijkbaar overtuigd dat ik de waarheid had gesproken en dit deed de spanning bij mij verminderen.

Hij wisselde enkele woorden met zijn collega's en liet mij ongemoeid!

Een van hen liep naar de grote schuur die tamelijk dicht bij de straat stond en keek door een kier naar binnen. Een ander volgde, deed de deur open en keek zeer voorzichtig om zich heen, maar ging de schuur niet binnen en riep toen naar college nummer één: "Hier is niet wat we zoeken, het is een lege, holle schuur!"

Toen zei ik : " Ga gerust naar binnen en zoek overal rond, dan zijn jullie tevreden en wij gerustgesteld!"

Dit kon ik zonder enig gevaar zeggen, want ik wist toch wel dat ze daar vast niet zouden vinden waar ze eigenlijk naar op zoek waren! Eigenlijk was het op dat moment mijn bedoeling hen enige tijd aan de praat te houden, zoals dit wel eens gezegd werd, om de jongelui die met de vliegers naar een veiliger oord verwezen waren, een kans te geven dat zij zich inmiddels zo vermogelijk konden verwijderen van de plaats waar gezocht werden.

Maar de SS-ers namen verder geen notitie meer van mij, want ze deden net of ze niets hoorden en lieten mij daar zeer onbeschoft achter, waar ze mij aan-en staande gehouden hadden. Via de Toenmalige Molensstraat verwijderden zij zich in de richting van het centrum van Driel en heb ze daarna gelukkig nooit meer ontmoet!!

Toch wel enigszins opgelucht was ik blij dat ze weg waren, want op deze manier waren nog heel wat jonge mannen aan gehouden en mee genomen, om uiteindelijk mee te werken aan de bouw van stellingen langs de Gelderse IJssel, om een nieuwe verdedigingslinie aan te leggen. Dit was op het laatst algemeen bekend, dus was het geen wonder dat jonge mannen zich gingen verstoppen om niet kans te lopen opgepakt te worden. toch heb ik het altijd vreemd gevonden dat de SS'ers mij niet vroegen om hen het bewuste "Ausweis" te tonen.

Maar wat later was ik tot de conclusie gekomen dat ze dat met opzet niet deden; dan hadden ze opnieuw bot gevangen en zoals ook wel gezegd wordt, flink hun neus gestoten.

Afijn, dit hadden we ook weer gehad, wat zou er morgen weer gebeuren? Daar hoefden we echter niet tot morgen op te wachten, dat had die zelfde avond al reeds plaats, maar zover waren wij nog niet. Eerst besloot ik naar ons thuis te gaan, om te informeren of daar niets bijzonders had plaatsgevonden,

Dus bracht ik eerst de bróden naar binnen en vertelde het oponthoud door de SS'ERS en zei hun meteen dat ik even naar huis ging om te kijken hoe het daar was, Tenslotte waren ze toch mijn naaste familieleden, dus vond ik dat wel even belangrijk.

Gelukkig was daar alles nog goed, al was er veel rumoer geweest door de overvliegende transportvliegtuigen en het hevig geknal van het Duitse afweergeschut. Mijn broer vertelde ook nog vande razzia's die de Duitsers gehouden hadden en het vónderen van fietsen.

Veel inwoners uit de dorpsstraat hadden hun fiets bij ons in de boomgaard gebracht en ze daar langs de slootkant verstopt tussen het hoge gras en het riet, zodat de vanaf enige afstand bijna niet te zien waren. Wel een geluk voor ons, dat ze door de Duitsers niet ontdekt werden, dan was het met ons heus niet goed afgelopen want zij lieten zich toen heus niet bedriegen.

Nadat de Duitsers na enige tijd Driel weer verlaten hadden, kwamen de eigenaren (ressen) ze weer ophalen. Vader hielp dan mee hun fiets terug te vinden, want hij had er ook nog hooi op gelegd om ze te camoufleren. Maar of iedereen zijn of haar eigen fiets meenam, dat kon hij natuurlijk niet controleren. Daar heeft hij later ook nooit meer iets van vernomen.

Die middag hadden de ouders en mijn broer echter wel even gebruik moeten maken van de schuilkelder, toen er zoveel geschoten werd, om zich op die manier proberen veilig te stellen voor rondvliegende granaatscherven. Op het moment dat wij, vader Piet en ikzelf, naast onze schuilkelder met elkaar stonden te praten, was moeder bezig met het gereed maken van de broodmaaltijd, want het was inmiddels al weer ruim vijf uur geweest. Vader liet ons na een ogenblik alleen en zei dat hij ging kijken of moeder intussen het brood al klaar had.

Wij samen bleven nog even napraten over de gebeurtenissen van deze middag. niet lang echter, want we hoorden enkele vliegtuigen in het luchtruim schuin boven ons, wat eigenlijk op zichzelf niets bijzonders was, want dat hoorden we de laatste tijd dagelijks.

Maar deze bleven op één plaats steeds maar rondvliegen. Vanaf de plek waar wij stonden konden we ze niet zien, alleen maar waarnemen. Enkele hoge perebomen belemmerden daar ons verdere uitzicht.

We liepen een aantal meters naar de oostzijde van het erf en keken vandaar in de richting vanwaar we de toestellen hoorden. Van ons af gezien vlogen de toestellen iets zuid-oostelijk van ons, ongeveer boven het laatste deel van de Dorpsstraat. wij constateerden er hooguit drie en zij cirkelden rond boven een bepaald plaats, als f ze iets zochten en dus vroegen wij ons af, wát ze daar eigenlijk aan het zoeken waren. Daar bevond zich niets dat van strategisch belang kon zijn, zo was onze mening!. Door de verrekijker constateerden we dat het Engelse gevechtsvliegtuigen waren, dus waren we geen bombardementen te verwachten, of het moesten raketbommen wezen.

Maar wat we vreemd vonden, het lichte afweergeschut dat bij het smalle straatje zou staan dat naar de buurtschap "Het Vlot" leidde, zoals we hadden vernomen, schoot niet op de toestellen, dat toch nog geen kilometer verwijderd stond. Juist daarom vertrouwden wij het niet en hielden deze bijzondere situatie goed in het oog.

Voor alle veiligheid gingen wij de ouders vragen of ze zolang de schuilkelder in wilden gaan, daar waren ze tamelijk veilig. Wij zouden dan wel opletten was er eventueel zou plaatshebben.

Onze ouders schrokken even toen we die vraag stelden, maar gingen toch direct met ons mee daarheen- Het was de eerste keer immers niet, die zelfde middag hadden zij er eveneens gebruik van moeten maken toen er veel geschoten was.

Nog maar zeer kort waren de ouders de schuilkelder in gegaan, of er ratelden zware boordwapens van de gevechtstoestellen. Het waren korte vuursalvo's, die abrupt stopten, weer even optrokken tot enige hoogte en dan opnieuw salvo's afvuurden. Dit herhaalde zich enkele malen en hield het schieten even plotseling op als het was begonnen. Piet en ik hadden ons veilig opgesteld achter de gevel van ons huis en hoorden de toestellen nog even rondvliegen boven hun doel, maar waren opeens ook weer gauw verdwenen, dus durfden we weer te kijken wat er uiteindelijk onder vuur genomen was en keken voorzichtig in die richting en zagen direct daar ter plekke een enorme rookontwikkeling van enkele woonhuizen die in vuur en vlam stonden. Deze brandden als fakkels en het knallen en knetteren bleef echter door gaan, terwijl de vliegtuigen al reeds weer naar hun basis teruggekeerd waren. Dit vonden Piet en ik heel vreemd en eveneens het in brand schieten van die huizen, wat had dát toch voor nut gehad?? Het was ook mogelijk dat de vliegtuigen verkeerde inlichtingen ontvangen hadden, of hadden zij zich in de plaats vergist! Dat was in februari van dat jaar immers ook het geval geweest, toen hadden de Amerikanen bij vergissing, midden op de dag de binnenstad van het oude Nijmegen gebombardeerd toen zij van mening waren dat het de Duitse stad Essen was. Maar helaas kostte deze mooie historische stad dat 1600 slachtoffers aan doden en gewonden.

Piet en ik pakten de fiets en reden naar het einde van de Dorpsstraat om te gaan kijken wat er precies had plaats gehad, want gissingen zijn en blijven onduidelijk.

We zagen al heel gauw wat de reden van deze beschieting geweest waren. Er stonden namelijk enkele Duitse legerbussen langs de oostzijde van de Dorpsstraat, die al bijna waren uitgebrand. Zoals men ons daar vertelde hadden deze bussen vol met minutie gezeten. Blijkbaar hadden de Engelse jachtvliegtuigen daar berichten van doorgegeven gekregen en ze gevolgd. Door de beschieting en het exploderen van de minutie waren de huizen eveneens in brand geraakt, met dit als resultaat. het geheel was ene, grote vuurzee, al was de meeste minutie reeds al geexplodeerd, dus was er aan het exploderen en het knallen wel een einde gekomen. Op dat moment viel er natuurlijk niet veel meer te redden.

We hebben echter nog wel met het blussen geholpen, maar helaas, alleen met emmers water viel er tegen die vuurzee niet veel te beginnen en de geweldige hitte die ontstaan was hield de blussers ook op enige afstand. De brandhaarden veroorzaakten een geweldig geknetter, geknal en gekraak en de toegelopen toeschouwers stonden eveneens hard tegen elkaar te roepen en te schreeuwen, maar boven dit alles ontging het mij niet dat er vanuit een heel oud, gammel schuurtje gekrijs was te horen van een varken. Met een flinke trap met mijn voet begaf een deurtje het, zodat het dier als een hert naar buiten rende, waar het al gauw werd gevangen, zodat haar leven nog enkele maanden verlengd kon worden, alhoewel het al reeds ter dood veroordeeld was. Maaarr, toch nog beter geslacht dan verbrand.....!! Ten minste, dat was mijn mening en meende dus een goede daad te hebben verricht.

Door een paar andere personen werden er nog een aantal kippen en konijnen van de vuurdood gered. Helaas, kon blijkbaar niet voorkomen worden dat er toch nog een varken in de vlammen jammerlijk was omgenomen. Het had zich ergens in een achterhuis in een gemetseld hok bevonden, maar was direct al door een zee van vuur omringd zodat het helaas niet meer op tijd bereikt had kunnen worden. En zo werd het ene geval aan het andere gekoppeld. Want tijdens deze beschieting was er ook nog een al wat bejaarde huisvrouw aan haar arm gewond geraakt. Die direct door een Duitse militair vakkundig werd verbonden. Later bleek dat de verwonding gelukkig niet van ernstige aard was.

Er hadden echter ook doden en veel meer gewonden kunnen zijn., maar door het rondcirkelen van de machines waren de mensen die daar woonden en de Duitse militairen vroegtijdig gewaarschuwd en konden ze een veilig heenkomen zoeken.

Men had natuurlijk wel begrepen dat deze luchtaanval op de Duitse legerbussen gericht was, maar was er gelegenheid voor de soldaten geweest om de bussen nog op tijd te kunnen verlaten. Want zij waren eveneens bang geweest en waren er bij de bewoners naar binnen, of in hun schuilkelders gevlucht. Er is zelfs één soldaat in een bedstede gekropen die nog in één van de huizen aanwezig bleek te zijn. Die soldaat dacht ook, tussen vier muren ben je in zo'n situatie tamelijk veilig! Weer anderen waren de weilanden in gevlucht om langs een sloot een goed heenkomen te zoeken.

Bij deze korte luchtaanval zijn gelukkig geen doden of zwaar gewonden gevallen en dat mag heus wel een bijzonderheid genoemd worden.

De beschieting had wel een grote ravage aangericht, zowel aan de huizen als het wegdek. Dat was door de beschieting met de zware boordwapens van de jachttoestellen heel erg beschadigd.

Dat was echter niet het ergste, dat zou weer gauw gerestaureerd kunnen worden als dit nodig mocht wezen, maar een vijftal woningen lagen totaal uitgebrand in de as, waardoor 5 gezinnen dakloos waren komen te zitten, zoals dit meestal gezegd wordt.

En dus zou dit voor deze mensen grote moeilijkheden opleveren, ze waren immers niet alleen hun huis kwijt, maar ook de hele inventaris, waaronder hun kleding, maar ook hun slaappleatsen en beddegoed. Maar al heel spoedig werd hulp aangeboden. De familie Baltussen van de conservenfabriek bood de gedupeerde families onderdak aan in de fabrieksruimten, dus was dit een spontaan gebaar wat ook wel gewaardeerd werd door de getroffenen.

Mijn broer en ik zagen wel in, dat dit blussen toch geen zin bleek te hebben, voelden wij ons daar overbodig en gingen dus huiswaarts. Wij vertelden onze ouders over onze ervaringen in de Dorpsstraat, daar keken ze wel vreemd van op en begonnen de toekomst wat donker in te zien; de dreiging van de oorlog kwam immers elke dag dichterbij en er was niets aan te veranderen. Men moest maar rustig afwachten hoe de strijd zou verlopen.

Het tijdstip van de broodmaaltijd was door deze ontstane situatie wel wat later geworden, daarom ging ik meteen terug naar de familie Schrijver, die al op mij zat te wachten, zodat we later aan tafel gingen dan anders. Zij hadden ook wel horen schieten en knallen, maar wisten niet wat er had plaatsgevonden en hadden verondersteld dat er al troepen van het Britse Tweede leger in aantocht waren en mogelijk al slaags geraakt waren met eventuele Duitsers die zich misschien ook in Driel bevonden.

Maar jammer genoeg was dat Tweede leger er nog steeds niet. Iedereen wachtte daarop, vooral de Engelse para's in Oosterbeek en Arnhem die een zware, ongelijke strijd moesten voeren om zich te kunnen handhaven. Zij bevonden zich in Oosterbeek in een Perimeter van hooguit enkele honderden meters in het vierkanten daar probeerden ze zich alleen nog maar verdedigen, aanvallen was er al niet meer bij. En elke parachutist vroeg zich al dagenlang af, wáár dat Britse Tweede leger toch bleef?? Als dat niet gauw verscheen, waren zij reddeloos verloren. De laatste dagen had men veel horen schieten vanuit het zuiden, maar dat kwam niet dichterbij....!!

Hoe lang zou deze onzekere situatie nog kunnen duren...??

Na de broodmaaltijd liepen wij nog even naar buiten, het was een zomerse avond, dus was het heel geschikt weer om nog even van dit mooie herfstweer te genieten. Ieder moment kwamen er groepjes mensen bij ons langs via de voormalige Molenstraat. Zij gingen hun bekende omgeving in het oostelijk deel van Driel verlaten en dit was te begrijpen, want daar lagen vele Duitsers in stelling bij de spoordijk.

Op aanraden van de Duitse militairen had men besloten uit dat gebied weg te gaan. De militairen hadden het veiliger geacht om voor de veiligheid een andere voorlopige verblijfplaats op te gaan zoeken. Dus waren deze mensen op weg naar een voor hen nog een onbekende bestemming. Wij zagen zelf ook steeds meer Duitsers ons gebied naderen. Zelf had ik ze al reeds waar genomen in de omgeving van de Vogelenzangsestraat en het stuk van de verlengde voormalige Molenstraat. Bewoners uit dat oostelijk deel van Driel, de buurtschap "Boven-Driel" genaamd, hadden ons reeds verteld dat er een Duits luchtdoelgeschut opgesteld stond op het erf van de boerderij "De Vogelenzang", bewoond door de familie Teunissen.

Dus daar vandaan was dat zware afweervuur gekomen die middag dat er geweest was en zeer begrijpelijk dat de bewoners weg wilden uit die omgeving en naar een veiliger plaats vertrokken, nu dit nog mogelijk was om door de Duitse linie heen te komen. En dat verwonderde ons, dat zij dat zomaar toelieten, zelfs op eigen aanraden.

Toen ik op dat moment door de verrekijs over het weilandengebied tussen ons bedrijf, het tuindersbedrijf van Schrijver, wel te verstaan natuurlijk, en de naaste omgeving van het Drielse veerhuis, zag ik daar heel wat Duitse soldaten lopen, ook in de boomgaarden in de nabijheid van de boerderij "De Vogelenzang" en "De Grote Nevel", waar toenderijd de familie Joosten woonde.

Opnieuw kwam een gezin bij ons langs die ook het gebied bij de spoorbrug verlaten hadden. De Duitsers hadden er bij hen sterk op aangedrongen om zo gauw mogelijk uit dat gebied weg te gaan, Want het zou daar wel eens heel gevaarlijk kunnen worden als er veel geschoten zou worden. En dan moesten zij hen ontzien dat eveneens veel gevaar op kon leveren, Dus konden zij nu veiliger vertrekken, zo had de vader van dat gezin verteld.

Er floten opeens een aantal verdwaalde kogels door het luchtruim boven ons, die vanuit de richting Oosterbeek afkomstig bleken te zijn en daar waren wij heus niet zo op gesteld, want de één had veel meer vaart dan de ander, dus gingen wij voor de veiligheid naar binnen, waar meteen werd begonnen met het zetten van koffie. Mooi op tijd, want buiten begon het ook al tamelijk kil en vochtig te worden.

Toen een ogenblik later de koffie gereed was, werden de kopjes gevuld die voor ons klaar stonden. En net toen ik het kopje wilde pakken om te drinken, maakte Schrijver de volgende opmerking : " Daar komen drie jonge Duitse soldaten ons erf oplopen, wat zouden zij hier nu nog moeten doen?"

Schrijver had hen door het zijraam her erf op zien komen dus keek ik ook in die richting.

Ze droegen ieder het geweer op een nonchalante manier onder hun arm met de loop omlaag gericht. Zingend en half lallend kwamen ze nader.

Met de bajonet van het geweer tikte één van hen tegen de ruit van het raam en wenkte mij naar buiten te komen. Schrijver zag dat ook.

"Ga gauw door de achterdeur naar buiten en verstop je daar ergens". zei hij, terwijl ik al opgestaan was uit mijn stoel.

"Nee, dat is mijn mentaliteit niet, om het gevaar aan een ander over te laten, want als ik me verstop nemen ze jou en jij hebt een vrouw en een aantal kinderen, dus ga ik wel naar hen toe." zei ik.

"Veel tijd om nog iets te zeggen had ik niet, want ik vertrouwde die luidruchtige militairen niet, maar inmiddels verliet ik de kamer om naar buiten te gaan, want ik veronderstelde dat ze mij kwamen halen. misschien stond dit ~~in~~ verband met de situatie van deze middag.

Doch toen ik de buitendeur opende vroeg ik verontwaardigd en tamelijk geïrriteerd : " Wat is hier loos??"

Ze keken elkaar even aan en lachten met een domme grijns, toen vroeg één van hen " Wir brauchen Pferde!" (Dus hadden ze paarden nodig.)

"Daar op die boerderij zijn nog wel paarden" en wees in die richting.

"Da gibt's keine! Die Wehrmacht hatte sie alle schon beschagnahmt!"

(Daar waren er dus geen, de wehrmacht had ze allemaal gevorderd!)

Intussen had ik hen staan te bekijken en geconstateerd dat het nog heel jonge SS'ERS waren, naar drank roken en met bloed doorlopen ogen hadden. Daar schrok ik wel even van maar liet dit niet blijken.

Toch moest ik zeer voorzichtig met mijn woorden, want dat was een gevaarlijk soort Duitsers die nergens voor terug deinsden. Het waren de heethoofden van het leger, veel fanatieker dan de soldaten van de

"Wehrmacht". Even moest ik nadenken hoe ik hen mogelijk kwijt zou kunnen raken, maar die tijd kreeg ik niet, want de SS'er zei : " Wir haben's eilig" Ik begreep dat ze haast hadden. Hij pakte mij bij de arm en blafte mij toe : " Sie gehen mit uns und zeigen uns, wo's noch Pferde gibt!" Toen duwde hij mij ruw voor zich uit naar de straat toe die ze gekomen waren. Ondanks mijn tegenzin moest ik wel mee om hen te wijzen waar men nog paarden bezat.

Van schrik beefde ik over mijn hele lichaam, maar dat zagen ze in hun half beschonken toestand toch niet, toch waagde ik nog een poging om uiteindelijk toch van hen af te komen, want in zo'n bijzondere situatie kunnen hersen wel snel werken, tenminste, als je die bezit!

Na een aantal meters kwamen we op de straat, de toenmalige Molenstraat, waar ik stil bleef staan. Ik keek de SS'er, die mij vooruit geduwd had, even recht in zijn staalblauwe ogen en zei met enige overtuiging: "Daar de bocht om, de weg blijven volgen en dan bij het zoveelste huis zouden ze wel een paard hebben, mogelijk twee"!

Door de spanning is het mij ontgaan het hoeveelste huis het geweest is waar ik hen heen stuurde.

Gelukkig, de list lukte. De SS'ER liet mij los en zij allen zwaaiden hun geweer over de schouder en liepen zingend verder. Zelf bleef ik staan kijken tot ze om de bocht heen waren.

Zo, die was ik kwijt, kon opgelucht ademen want zulke abnormale bijzonderheden brachten wel enige spanning teweeg, goed begrijpelijk want je was nog jong en had eigenlijk nog geen uitzonderlijkheden mee gemaakt zoals deze.

Binnen vertelde wat uiteindelijk de bedoeling was van deze drie jonge Duitse SS'ers. En ik zei eveneens dat ik hen naar een willekeurig adres had gestuurd, om van hen af te komen, zei ik er nog duidelijk bij. Daarop stelde Schrijver de volgende vraag : " En wat gaat er gebeuren als zij zich bedrogen voelen? "

"Dáár heb ik inderdaad niet aan gedacht. Dan ziet het er voor mij niet best uit en moet ik iets bedenken om schoon schip te maken." was mijn niet al te overtuigend antwoord.

"Bedenk je eerst nog maar voor je opnieuw een fout maakt, want een Duitse SS'er laat zich heus niet voor de tweede maal bedriegen, houdt daar dus wel terdege rekening mee." was de mening van Schrijver.

De koffie die klaar stond was reeds koud geworden en in een nieuw kopje koffie had ik op dat moment geen trek, want uiteindelijk zat ik niet rustig op mijn stoel; als zij zich heus bedrogen voelden konden ze wel eens gauw terugkomen, dacht ik bij mezelf.

Schrijven voelde blijkbaar aan wat ik dacht en stelde het volgende voor : "Doe wat ik je al reeds heb aangeboden, probeer je alsnog te verstoppen, 't is nu al bijna compleet donker geworden, dus zal het voor hen zeer moeilijk zijn je te vinden. Nu kan het nog....!!!"

"Daar denk ik niet over! Zelf heb ik deze fout gemaakt, dus neem ik het risico dat daaraan verbonden is. Zulke handelingen als je bedoelde, dat is mijn werkwijze niet, om het gevaar naar een ander over te hevelen, dit zou ik mij nooit en nimmer vergeven, als jou gezin door mijn fouten totaal geruineerd werd. Mocht het plaatshebben dat zij alsnog terug komen, zal ik wel proberen mij eruit te redden, want zij verkeren op dit moment gelukkig in "een kennelijke staat", misschien kan juist dát mij redden in deze situatie. We zien wel!!"

"Dit is dan je eigen keus en kan ik er verder niets meer aan doen!" Vond Schrijver, al was hij ook niet rustig, merkte ik.

Een kwartier was verstreken, maar daarin hadden zij nog niet terug gekeerd kunnen zijn.

Vol spanning schoof ik op mijn stoel heen en weer, langzaam tikte de klok aan de muur, alsof ze de rust zelve was. Buiten ritselde iets over het erf, waarop de huisvrouw angstig reageerde met de vraag:

"Hoor ik buiten iets schuifelen?"

"Nee hoor, er waait blijkbaar wat dor blaas van de bomen over het erf heen en weer, dat hoorde ik ook." Zo stelde ik haar gerust.

Schrijver zat wat te trommelen op het tafelblad, een teken dat hij enigszins onrustig was, dat deed hij wel vaker in zo'n situatie.

Toen ik op de klok keek, dit deed ik met opzet zo min mogelijk om de tijd die verstreek, langer te doen lijken.

Heel langzaam was een half uur verbij gegaan met veel spanning, echter met heel weinig woorden., want de tijd kroop voorbij. Zelf was ik steeds met mijn gedachten bij de SS'ers en veronderstelde dat zij op dat moment toch wel reeds terug gekeerd ~~konden~~ zijn, als zij bemerkten dat zich daar mogelijk geen paarden bevonden op dat adres dat ik genoemd had. Dit vond ik vreemd, zouden zij alsnog ergens een paard ontdekt hebben, maar ~~dát~~ zou ik niet te weten komen. Wel kreeg ik hoop dat dit het geval zou zijn, anders waren ze vast wel naar ons terug gekeerd, vond ik.

Voorzichtig begon ik een gesprek met Schrijver en zijn vrouw. Want deze situatie waarin we terecht gekomen waren, stond mij heel erg tegen. Ik had namelijk de familie Schrijver beloofd hen te zullen bijstaan in een eventuele moeilijke situatie, als dit nodig zou blijken, maar dan niet tot het uiterste. En ik vond zelf dat dit nu toch wel bereikt was, daarom vroeg ik het volgende :

"Hebben jullie al reeds plannen gemaakt om Driel te gaan verlaten om een veiliger plaats op te gaan zoeken, want nu wordt het hier toch toch heus wel te gevaarlijk om ons heen.

Vanmiddag werden we eerst geconfronteerd met dat zware Duitse luchtafweervuur, daarna met dat stelletje Nederlandse SS'ers en nu opeens deze confrontatie weer met deze drie JONGE , duitse SS'ers!

Naar mijn smaak wordt het mij hier veel te gevaarlijk en loop ik een keer grote kans dat zij mij oppakken en wie weet hoe, en waarheen. Ik wil jullie voorstellen om liefst zo gauw mogelijk uit Driel weg te gaan. Nu is het helaas al te laat daarvoor, maar ik vraag nu, om dit morgen vroeg te ondernemen. Denk vooral aan het komend gevaar want als het Britse Tweede leger werkelijk in aantocht is en ook in Driel is gearriveerd, komen wij hier precies tussen de strijdende partijen te zitten met al het gevaar dat daaraan is verbonden. Ook de kinderen kunnen dan het slachtoffer worden helaas, hebben jullie daar ook wel aan gedacht??"

Zover zie ik het nog niet komen, er wordt hier nog niet gevochten, Misschien val het nog wel mee, laten we het eerst nog maar een dag afwachten, dan kunnen we altijd nog zien wat we doen." Vond Schrijver.

"Maar dat gezin wat ~~dat~~ vanavond hier voorbij kwam ging toch ook op aandringen van de Duitsers hun woongebied verlaten, dus zal dat niet voor niets gedaan zijn. En daarom wilde ik graag dat we hier zo vlug mogelijk vertrekken, nu had dat nog, dus moeten we die kans waarnemen. Doen we dit niet, vallen hier misschien wel slachtoffers en juist ~~dát~~ is mijn bedoeling om dit te voorkomen." was mijn betoog.

"Laten we er nog een nacht over gaan slapen, zien we morgen wel hoe ~~dán~~ de situatie is. Zo besloot Schrijver.

"Laten wij dan in elk geval wat kleding van de kinderen buiten zetten op een kruiwagen onder een zeiltje, als er mist komt opzetten."

Dan wordt het ook niet vochtig. Men kan immer nooit te voren weten of het huis door één of andere oorzaak in brand raakt of niet.

Dan hebben zij tenminste nog kleding oom aan te trekken en hoeven ze niet in hun nachtgewaad te vluchten". zo raadde ik hen aan en met dat voorstel waren zij het direct eens. Echter wel met de hier volgende opmerking: "Dit is een verstandig idee, maar je moet ons niet onnodig bang maken, de situatie is al erg genoeg!"

"Dat moeten jullie niet als bangmakerij gaan beschouwen, maar zoiets is heus niet uitgesloten in deze oorlogssituatie waarin wij ons op dit moment bevinden en is het uiteindelijk bedoeld als een noodzakelijke voorzorgsmaatregel!" Zo reageerde ik daarop.

Dus werd er meteen een kruiwagen naast de zijdeur gezet en die werd niet alleen geladen met kleding voor de kinderen, maar ook van hen zelf. Ik waardeerde het, dat zij direct hun medewerking verleenden.

Het geheel werd inderdaad goed afgedekt dat het niet vochtig kon worden. toen we daarna binnen gingen, maakten we aanstalten om te gaan slapen. We deden dit zo voorzichtig mogelijk om de kinderen niet wakker te maken, want zij hadden immers in deze zeer bijzondere omstandigheden hun slaap wel nodig.

Zelf was ik minder gespannen geraakt nadat ik geconstateerd had dat de Duitse SS'ers niet terug waren gekomen en ze zeer waarschijnlijk toch nog ergens anders een paard hadden weten te bemachtigen, dus probeerde ik alle zorgen opzij te zetten en in slaap te komen.

Dit was blijkbaar tamelijk gauw gelukt, maar in de nacht werd ik wakker; opeens was er een hevige schotenwisseling niet zo heel ver bij ons vandaar. Mogelijk afkomstig van militairen die op patrouille waren. Ook Schrijver die vlak naast mij lag werd wakker en ging overzitten, maar we spaken niet met elkaar; de rest van het gezin lag nog te slapen. Het jongste meisje lag hardop te dromen, ze praatte wat dat niet te verstaan was en ging haar bed uit, keek om zich heen en Zei weer iets onverstaanbaars. toen draaide zij zich om en zocht als een kleine slaapwandelaar haar eigen bedje weer op.

wij hoorden haar niet meer hardop dromen en was mogelijk direct in slaap gevallen. Dit vonden Schrijver en ik ook verstandig dit opnieuw te gaan doen, zonder dit hardop te zeggen. Dat is vaak ook

niet nodig als men elkaar goed kent, dan is begrijpen voldoende. Plotseling stotterde ergens een machinegeweer en het leek wel of het dichtbij in de boomgaard stond. Nog enkele keren herhaalde zich dit, soms aanhoudend, dan weer onregelmatig, dan weer heel kort.

Opnieuw werd een meisje wakker en begon toen te huilen, mogelijk was ze bang geworden en wakker geworden door dit schieten. Het mocht bij haar moeder in bed en sliep daarna al weer heel gauw.

Soms waren de kinderen bang als er geschoten werd, maar het uiteindelijke gevaar ervan kenden ze nog niet.

Maar wij als volwassenen praatten daar niet over in het b... zijn van de kinderen, dat zou hen nog angstiger maken als er eventueel ook dichtbij geschoten zou worden.

Wat later, zo tegen de vroege ochtend, hoorde ik opeens weer kogels door de lucht fluiten, maar wij lagentussen vier muren en dag gaf

een veilig gevoel, dus viel ik gauw weer in slaap. En toen ik opnieuw wakker werd, kwam de vrouw des huizes al reeds uit de keuken en was al eerder opgestaan om theewater aan de kook te brengen.

Dat kon men doen op een pas aangestoken kachel in de wintermaanden, of op een petroleumstel als het eenmaal zomer was geworden.

Al waren er enkele kleine storingen geweest, toch hadden wij deze nacht nog vrij goed geslapen. Buiten was het op dat moment al reeds licht geworden, dus stonden Schrijver en ik ook meteen maar op, dan kon de vrouwelijke rest van het gezin zich ook gaan wassen en aankleden en kon de moeder voor de broodmaaltijd gaan zorgen.

Donderdag 21 september.

Poolse parachutisten landden dicht bij Driel.

Nadat we ons gewassen hadden en voor het ontbijd aan tafel gingen, begon het schieten opnieuw en waren er eveneens al vliegtuigen in de lucht, waar direct op geschoten werd uit de directe omgeving van de spoorbrug bij Driel, door Duits luchtdoelgeschut, dat al vroeg grote luidruchtigheid veroorzaakte in het anders zo rustige dorp.

Toch besloot ik eerst de koe maar te gaan melken, dan was dat ook weer gebeurd. Want daarvoor moest ik naar de kerseboomgaard waar ze liep, om ze op te halen naar de schuur waar ze gemolken werd.

Da was daar veiliger tegen de verdwaalde kogels die vanuit Oosterbeek en omgeving afkomstig waren. Na dit melken bracht in ze terug naar boomgaard, want om haar in de stal te zetten was niet mogelijk, door dat er geen veevoeder aanwezig was op dat moment.

Toen ik de koe dus even wegbracht naar de boomgaard, kwam ik een Duitse soldaat tegen die vanuit de boomgaard was gekomen. Hij knikte als groet en zei: "Es geht nicht gut. Wenn nur der Krieg vorüber wär! Hier Wird's gefährlich", zei hij tegen mij en ik begreep hem goed.

(Het gaat niet goed. Was de oorlog maar voorbij! Het wordt hier gevaarlijk.) Het was namelijk al een wat oudere "Wehrmacht-soldaat en ik schatte hem op ongeveer vijftig jaren. Hij zag er vermoeid uit en was somber gestemd. Hij had een brood onder zijn arm liep via het erf tussen het huis en de schuur door naar de straat. Verder heb ik hem niet gevolgd, maar het leek mij een persoon die er al reeds van overtuigd was dat de oorlog voor Duitsland en hemzelf verloren was en zich wilde overgeven aan de geallieerden, zogauw daar de kans voor gekomen zou zijn.